

گونه فعل در زبان روسی و طرز بیان آن در زبان فارسی

اثر: دکتر حسین لسانی

استادیار دانشکده زبان‌های خارجی دانشگاه تهران

(از ص ۳۸۱ تا ۳۸۸)

چکیده:

یکی از خصوصیات زبان روسی داشتن گونه استمراری و مطلق افعال می‌باشد. به عبارت دیگر تقریباً هر عمل را می‌توان هم با گونه استمراری و هم با گونه مطلق بیان نمود، ولی روند انجام عمل در این دو گونه متفاوت می‌باشد. در این مقاله سعی شده است وجه تمایز این دو گروه و تا آنجایی که امکان دارد، طرز بیان این دو گونه در زبان فارسی مورد بررسی و نتیجه‌گیری قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: گونه فعل، استمراری، مطلق، مضارع اخباری، ماضی بعید، ماضی ملموس، ماضی ساده، ماضی نقلی، ماضی استمراری، آینده.

مقدمه:

در زبان روسی معمولاً فعل‌ها از لحاظ روند انجام عمل بر دو گونه‌اند: استمراری و مطلق. این دو فعل دارای یک معنی می‌باشند ولی روند عمل فعل را به طرق مختلف نشان می‌دهند.

در زبان فارسی برعکس زبان روسی افعال فقط یک شکل دارند مانند: خوردن، نوشتن و خواندن. در صورتی که افعال مشابه در زبان روسی به دو صورت استمراری و مطلق بکار می‌روند مانند:

есть - съестъ, писать - написать, читать - прочитать

برای اینکه وجه تمایز فعل‌های گونه استمراری و مطلق به خوبی برای دانشجویان و علاقه‌مندان به زبان روسی مشخص شود، بهتر است این دو گونه را با یکدیگر مقایسه کنیم:

۱- گونه استمراری تکرار عمل، طول مدت، استمرار عمل و گاهی خود عمل را بدون ذکر نتیجه آن بیان می‌کند. مثال:

она ГОТОВИТ (ГОТОВИЛА, БУДЕТ ГОТОВИТЬ) КАЖДЫЙ ДЕНЬ

УЖИН. او هر روز شام تهیه می‌کند (می‌کرد، خواهد کرد)

در جمله بالا قید زمان КАЖДЫЙ ДЕНЬ باعث می‌شود، فعل جمله در هر زمانی که اتفاق بیافتد، به صورت گونه استمراری به کار رود. در اینگونه ساختارها معمولاً نمی‌توان فعل گونه مطلق به کار برد. در جمله بالا نتیجه عمل (آماده بودن شام) مشخص نیست.

معادل گونه استمراری افعال همراه با قید تکرار در زبان فارسی مضارع اخباری (شام تهیه می‌کند)، ماضی استمراری (یا ماضی ملموس) (شام آماده می‌کرد)، زمان آینده (شام آماده خواهد کرد) می‌باشد. در این ساختارها سایر انواع ماضی به ندرت به کار می‌روند.

۲- گونه مطلق برعکس گونه استمراری تکرار عمل، طول مدت و استمرار عمل را مشخص نمی‌کند، بلکه گونه مطلق نشان می‌دهد که عمل فعل برای یک بار

(بدون تکرار) با ذکر نتیجه اتفاق می افتد. مثال:

Она приготвила ужин.

او شام آماده کرده است. (شام آماده است)

زمان جمله فوق نمی تواند به گذشته دور برگردد. در زمان مشخص (نه چندان دور) او شام را آماده کرده است. نتیجه عمل همان حاضر بودن یا آماده بودن شام است. عمل فعل برای یک بار اتفاق افتاده (او یک بار شام را آماده کرده است). همراه فعل گونه مطلق در این گونه ساختارها، قید زمانی که نشان دهنده تکرار عمل باشد، به کار نمی رود. قیدهایی که بیان کننده تکرار زمان می باشند عبارتند از:

واژه **каждый** با هر قید زمانی دیگر (**каждый вечер**)، **редко**، **всегда**، **часто** حرف اضافه **по** به معنای "هر" با واژه های مختلفی که معنی زمانی دارند **по субботам** (هر شنبه) و غیره

معادل گونه مطلق در زبان فارسی معمولاً ماضی ساده یا نقلی یا زمان آینده می باشد. نظر به اینکه گونه مطلق در زبان روسی فاقد زمان حال می باشد بدین جهت این گونه افعال در زبان فارسی بصورت مضارع اخباری بندرت بیان می گردند.

۳- همان طور که گفته شد گونه استمراری می تواند طول مدت عمل فعل را بیان کند. مانند:

Он час ждал вас.

Как дóлго?

او یک ساعت منتظر شما بود.

در جمله بالا قید زمان **час** نشان می دهد که عمل منتظر بودن یک ساعت طول کشیده است.

نکته: در زبان روسی اگر فعل جمله دارای قید طول مدت باشد (مانند جمله بالا)، گونه این فعل استمراری است. درباره موارد استثنا از این قاعده بعداً بحث خواهیم کرد.

نکته: در صورتی که فعل جمله همراه قیدی به کار رود که به سؤال **Сколько времени? (Как долго?)** پاسخ دهد، گونه آن فعل در هر زمان معمولاً استمراری است. مانند:

Мы час писали (пишем, будем писать) диктант.

ما یک ساعت دیکته نوشتیم. (می نویسیم، خواهیم نوشت)
 اگر فعل جمله با یکی از پیشوندهای -про (به معنی گذراندن زمان) یا -по (به معنی محدودیت زمانی، یک کمی) به کار رود، می توان از قید زمان طول مدت که به سؤال *Как долго?* پاسخ می دهد استفاده نمود. در این گونه جملات استثنائاً می توان فعل مطلق دارای پیشوند -про یا -по را بکار برد. به مثال زیر توجه کنید.
 Он просидел в библиотеке весь день.
 Как долго?

او تمام روز را در کتابخانه نشسته بود (سپری کرد)
 در جمله بالا پیشوند -про همراه با فعل *сидеть* نشان می دهد که فاعل با عمل نشستن تمام روز را گذرانده است. ساختارهای مشابه جمله بالا معمولاً دارای قید زمان طول مدت می باشند. این قید که به سؤال *Как долго?* پاسخ می دهد، فقط در چنین ساختارهایی (با پیشوند -про به معنی گذراندن مدتی) همراه با فعل مطلق به کار می رود.

Он посидел 10 минут и ушёл.
 Как долго?

او ده دقیقه ای نشست و رفت.
 در جمله بالا پیشوند -по به معنی محدودیت زمانی (یک کمی) به کار رفته است. فعل *посидеть* علی رغم اینکه مطلق است ولی می تواند در کنار خود قید زمان *10 минут* را داشته باشد. این قید به سؤال *Как долго?* پاسخ می دهد و بیان کننده طول استمرار عمل است. دلیل این امر آن است که پیشوند -по به معنی محدودیت زمانی مانند پیشوند -про به معنی گذراندن زمان، در ترکیب با فعل های مطلق می تواند در کنار خود قید زمانی را داشته باشد که به سؤال *Как долго?* پاسخ می دهد.

معادل افعال گونه استمراری همراه با قید زمانی که طول مدت عمل را بیان می کند در زبان فارسی، ماضی مطلق یا استمراری یا مضارع اخباری و یا آینده می باشد. در این ساختارها انواع دیگر ماضی بندرت بکار می رود.

۴- فعل استمراری، همان طور که می دانید، دارای سه زمان حال، گذشته و آینده است.

اگر هر فعل استمراری را صرف کنید، زمان حال به دست می آید. از فعل استمراری با کمک فعل کمکی **БЫТЬ** می توان آینده مرکب ساخت. فعل استمراری زمان گذشته هم دارد. مثال :

او کتاب می خواند (زمان حال). **Она читает книгу.**

او کتاب می خواند (خواند) (زمان گذشته). **Она читала книгу.**

او کتاب خواهد خواند. (زمان آینده مرکب). **Она будет читать книгу.**

در جمله های بالا فعل استمراری **читать** در سه زمان به کار رفته است. فعل های یاد شده می توانند، تکرار، طول مدت و استمرار عمل را بدون ذکر نتیجه بیان کنند. در جمله های بالا نتیجه عمل یعنی رسیدن به آخرین صفحه کتاب، مشخص نیست به عبارت دیگر مشخص نیست که فاعل کتاب را تا صفحه آخر خوانده یا خواهد خواند.

۵- فعل مطلق دارای دو زمان (گذشته و آینده ساده) است. یکی از ویژگی های فعل مطلق نداشتن زمان حال می باشد.

برعکس آنچه در بالا گفته شد تمام افعال زبان فارسی دارای سه زمان می باشند.

نکته: اگر فعل مطلق را صرف کنیم زمان آینده به دست می آید. ویژگی فعل مطلق در نشان دادن نتیجه عمل فعل خلاصه می شود. مثال :

Он прочитал книгу.

او کتاب را خواند (به صفحه آخر آن رسید) (زمان گذشته)

Он прочитает книгу.

او کتاب را خواهد خواند (به صفحه آخر آن خواهد رسید) (زمان آینده)
دو جمله بالا بخوبی نشان می دهند که نتیجه عمل فعل یعنی اتمام کتاب در گونه مطلق مستتر است. در زبان روسی به دو فعلی که از لحاظ معنی با یکدیگر هیچ فرقی نداشته باشند و فقط از لحاظ گونه از یکدیگر متمایز باشند، جفت مطلق و

استمراری گویند . مثال :

читать-прочитать, делать-сделать, писать - написать,

приехать-приезжать, ждать-подождать

این فعل‌های استمراری و مطلق (فعل اول استمراری و فعل دوم مطلق است) از لحاظ معنی هیچ‌گونه تفاوتی با یکدیگر ندارند و وجه تمایز آنها در گونه استمراری و مطلق است.

در زبان روسی فعل‌های وجود دارند که دارای گونه استمراری و مطلق هستند ولی معنی آنها نیز با یکدیگر تفاوت دارد این گونه فعل‌ها جفت استمراری و مطلق محسوب نمی‌شوند. مانند:

писать, записать, делать, переделать, читать,

зачитáть

مثالهای بالا نشان می‌دهند، نه تنها گونه افعال متفاوت می‌باشد (فعل اول استمراری و فعل دوم مطلق است)، بلکه از نظر معنی نیز از یکدیگر متمایز هستند. فعل писать به معنی نوشتن به کار می‌رود ولی فعل записать به معنی یادداشت کردن یا شروع به نوشتن کردن، دارای کاربرد می‌باشد. فعل делать معنی کاری را انجام دادن مورد استفاده قرار می‌گیرد، در صورتی که فعل переделать به معنی دوباره کاری را انجام دادن به کار می‌رود. فعل читать دارای معنی خواندن است ولی یکی از معانی فعل зачитáть شروع به خواندن کردن می‌باشد.

نتیجه :

در خاتمه مقاله به نتیجه‌گیری و معادل‌یابی افعال دو زبان می‌پردازیم:

الف - اگر بخواهیم در زمان گذشته یا آینده یا حال در مورد اشتغال به کار از کسی سؤالی بکنیم معمولاً در زمان روسی گونه استمراری بکار می‌بریم. اینگونه

ساختارها نیز در زبان فارسی در زمان گذشته بصورت استمراری و در زمان حال بصورت مضارع اخباری بیان می‌گردند. مثال:

1. Что ты делала сегодня утром?

ماضی استمراری

۱- امروز تو چه کار می‌کردی؟

ماضی استمراری

2. Что ты делаешь?

زمان حال

۲- تو چه کار می‌کنی؟

مضارع اخباری

ب - در زبان روسی برخی از افعال که حرکت یا عملی را بصورت رفت و برگشت نشان می‌دهند، می‌توانند هم به کمک افعال استمراری و هم به کمک افعال مطلق بیان گردند. معادل اینگونه ساختارها، در صورتی که در زبان روسی فعل مطلق در زمان گذشته بکار رفته باشد، در زبان فارسی ماضی ساده است و در صورتی که در زبان روسی فعل استمراری در زمان گذشته بکار رفته باشد، معادل آن

1. Брат пришёл ко мне.

ماضی بعید است. مثال:

گونه مطلق

۱- برادر پیش من آمده است (آمد).

ماضی نقلی ماضی ساده

2. Брат приходил ко мне.

گونه استمراری

۲- برادرم پیش من آمده بود.

ماضی بعید

پ - دو عمل پی در پی در زمان گذشته وقتی که برای یک بار اتفاق بیافتند بصورت گونه مطلق بیان می‌گردند. معادل این ساختار در زبان فارسی ماضی ساده

Он позавтракал и пошёл на факультет.

است. مانند:

گونه مطلق

گونه مطلق

او صبحانه‌اش را خورد و به دانشکده رفت.

ماضی ساده

ماضی ساده

ت - دو عمل همزمان در زمان گذشته و حال در زبان روسی بصورت گونه استمراری و معادل آن در زبان فارسی به ترتیب ماضی استمراری و مضارع اخباری

1. Он читал газету и пил чай. است. مانند:
گونه استمراری گونه استمراری

۱- او روزنامه می خواند و چای می نوشید.
ماضی استمراری ماضی استمراری

2. Он читает газету и пьёт чай.
گونه استمراری گونه استمراری

۲- او روزنامه می خواند و چای می نوشد.
مضارع اخباری مضارع اخباری

Литература:

1. Гассудова, О. П. "Употребление видов глагола". Издательство Московского университета. М. 1971.
2. Грамматика русского литературного языка. Издательство А. Н. СССР, М. 1970.
3. Лингвистический энциклопедический словарь. "Советская энциклопедия" М. 1990.
4. Шведова, Л. Н., Трофимова, Т. Г.. "Пособие по употреблению видов глагола" для работы с филологами-русистами, М. "Русский язык", 1983.
5. Шелякин, М. А. "Справочник по русской грамматике" "Русский язык" 1993.